

K R O N I K A

Socialiniai ir kultūriniai iššūkiai nacionaliniam saugumui: Tarptautinės konferencijos atšvaitai

2007 m. spalio 12–13 d. Vilniuje, Socialinių tyrimų bei Kultūros, filosofijos ir meno institutuose, įvyko tarptautinė mokslinė konferencija „Socialiniai ir kultūriniai iššūkiai nacionaliniam saugumui“. Kasdienėje sąmonėje nacionalinis saugumas siejasi su krašto apsauga, kariuomene, savanoriais. Taigi kodėl du „taikingi“ institutai surengė tokią „karingą“ konferenciją? Kaip ir buvo atskleista pačioje konferencijoje, nacionalinis saugumas negali būti suprantamas tik siaurai, karybiškai. Ne kariuomenė, kad ir su moderniausia ginkluote, gali apsaugoti šalį, bet tik jos socialinis, ekonominis, kultūrinis, demokratinis, demografinis ir kt. potencialas gali užtikrinti valstybės ateitį.

Numatydamas pristatyti konferenciją norėjau apžvelgti vos ne kiekvieną plenarinių posėdžių pranešimą bei detaliai atpasakoti kiekvienos sekcijos darbą. Tačiau atsisakiau šios minties dėl kelių priežasčių. Pirma, vargu ar tokios „buhalterinės“ ataskaitos yra prasmingos. Mokslo istorikai autorius ir pranešimų pavadinimus galės surasti konferencijos programoje. Kai kuriuos konferencijos pranešimus jau pradėjome skelbti žurnale „Filosofija. Sociologija“. Antra, o tai yra svarbiausia, manau naudingiau užčiuopti konferencijos dvasią, jos pagrindinę idėją. Taigi dabar apie tai.

Tik atkūrus valstybingumą iki reorganizacijos funkcionavusiame Filosofijos ir sociologijos institute – Socialinių tyrimų bei Kultūros, filosofijos ir meno institutų pirmtake – buvo suformuota mokslininkų grupė Lietuvos nacionalinio saugumo koncepcijai kurti. Ten ir buvo padėtas pagrindas filosofškai ir socialiai pagrįstai nacionalinio saugumo sampratai. Šiuo metu planuojama, kad viena pagrindinių mokslo organizavimo krypčių taps nacionalinės programos. Socialinių tyrimų institutas buvo vienas svarbiausių iniciatorių, siūlant naują programą „Socialiniai iššūkiai nacionaliniam saugumui“. Džiugu, kad ši idėja gavo palaikymą ir buvo atrinkta iš daugelio dešimčių įvairių techninių, gamtos mokslų ir kitų programų greta keturių labai svarbių tapatumo, sveikatingumo, ekologijos ir energetikos programų. Gerai, kad suvoktas jos reikšmingumas. Taigi dabar ypač svarbus programos rengimo etapas: tikslų suformulavimas, tyrėjų komandos formavimas. Organizuodami konferenciją ją beveik analogiškai įvardijome, tikėdamiesi, kad ji gali praversti kuriant naują nacionalinio saugumo programą. Mūsų lūkesčiai išsipildė: konferencija neabejotinai sukėlė daug minčių, kurias bus galima realizuoti programoje.

Kokie gi tie akcentai? Gyvename globaliame pasaulyje: atviros sienos, atvira idėjų sklaida. Kas mes esame, kuo tikimės būti? Ar esame tik Europos Sąjungos paribys, ar bus, nors ir maža, bet turinti savo ateitį, šalis? Ar po šimtmečio Lietuva liks tik geografinis apvadimas, ar socialinės gerovės valstybė? Ar mūsų šalies socialinė politika yra adekvati žmonių lūkesčiams? Tai ne retoriniai klausimai, nes kaip buvo pabrėžta konferencijoje, yra akivaizdi demografinė krizė, stebimi didžiuliai migracijos srautai iš Lietuvos, ženklūs neinvestavimo į socialinę gerovę nuostoliai, socialinė atskirtis, etninės įvairovės integracijos problemos, ryškios identiteto globalizacijos sąlygomis kolizijos. Lietuva neturi savo ateities modelio. Pabrėžiu, modelio, o

ne kokios nors abstrakčios vizijos. Tiesa, prikurta daug žinybinių strateginių planų, bet jie menkai tarpusavyje susieti ir materialiai nepagrįsti. Vykdoma socialinė politika labiau orientuota į šiandieninių kasdienių problemų sprendimą, „spragų lopymą“. Nėra prognozuojamos socialinės ir kultūrinės priimtų sprendimų pasekmės.

Konferencija buvo svarbi ir mokslinių organizaciniu požiūriu. Nacionalinių programų vykdymui reikės burti įvairių institucijų, mokslo kryptių mokslininkus. Neabejotinai turės įsitraukti ir politikai bei valdininkai, nes tik jie galės užtikrinti moksliskai pagrįstų sprendimų priėmimą, socialinės politikos formavimą ir vykdymą. Būsimų mokslinių tinklų perspektyvai galės pasitarnauti konferencijos suburti ne tik Socialinių tyrimų bei Kultūros, filosofijos ir meno institutų mokslininkai, bet ir Vilniaus universiteto, Mykolo Romerio, Kauno technologijos (įskaitant ir Panevėžio institutą), Vytauto Didžiojo universitetų, Šiaulių universiteto dėstytojai, Darbo ir socialinių tyrimų instituto darbuotojai. Dalyvavo ir profesoriai, ir perspektyvus jaunimas. Pranešimus perskaitė sociologai, demografai, ekonomistai, psichologai, antropologai. Konferencijos pranešimų klausėsi švietimo ir mokslo viceministrė Virginija Būdienė, Lietuvos Respublikos Prezidentūros darbuotojas Mindaugas Lingė. Lietuvos statistikos departamento viršininko pavaduotoja Dalia Ambrozaitienė ir Lietuvos užsienio reikalų ministerijos patarėjas Jurgis Jurgelis patys perskaitė pranešimus.

Jokios organizacinės paramos nesulaukėme nei iš vienos institucijos, taigi neturėjome galimybių paskelbti konferencijos tezes. Taip pat, deja, jau tapo tradicija, kad mokslinėmis konferencijomis nesidomi žiniasklaida. Tai net galima traktuoti kaip savotišką iššūkio nacionaliniam saugumui pavyzdį: žiniasklaidai labiau rūpi vienadienė sensacija negu pamatiniai šalies ateities klausimai.

Antroji diena buvo įvardyta „Baltijos skaitymai“. Lietuvos, Latvijos ir Estijos sociologai turi ilgametę mokslinių ryšių tradiciją. Populiarios susitikimų vietos buvo Kiaeriku (Estija), Jurmala (Latvija), Birštonas (Lietuva). Tai sudarydavo sąlygas bendriems projektams vykdyti. Vyresni konferencijos dalyviai prisiminė prieš tris dešimtmečius surengtą didžiulę konferenciją Palangoje. Po dainuojančių revoliucijų kurį laiką moksliniai kontaktai buvo sumažėję, o susitikdavome Pasaulio ar Europos kongresuose. Prieš kurį laiką mums pavyko atgaivinti šią mokslinio bendradarbiavimo tradiciją: Baltijos skaitymai įvyko Biržuose, Rygoje (du kartus), Taline, Kaune. Šie, jau šeštieji, „Baltijos skaitymai“ turėjo vykti Estijoje, bet estų kolegų prašėme užleisti eilę, nes šia tarptautine konferencija siekėme dalykiškai atšvęsti ir Socialinių tyrimų bei Kultūros, filosofijos ir meno institutų penkmečius. Pažymėtina, kad mūsų tarptautinėje konferencijoje ypač aktyviai dalyvavo latviai ne tik iš Latvijos universiteto, bet ir iš Rygos, Daugpilio universitetų bei mokslo institutų. Buvo ir naujovių: konferencijos programoje užfiksuoti Slovėnijos, Moldovos bei Baltarusijos (Europos humanitarinio universiteto Vilniuje) atstovų pranešimai. Pirmą kartą į konferenciją buvo pakviestas pasaulinio masto sociologas prof. Andrew Jamisonas (Aalborgo universitetas Danijoje). Beje, jo šeimos šaknys yra iš Vilniaus.

Taigi konferencija buvo turtinga mokslinių diskusijų, turėjome galimybę „pažvelgti vienas kitam į akis“, o ne pasitenkinti vis labiau vyraujančiu virtualiu bendravimu.